

Маслак Л. Інтегрований підхід у формуванні готовності курсантів вищого військового навчального закладу до спілкування на міжкультурному рівні // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку: Зб. наук. праць / За заг. ред. О.А. Дубасенюк, Л.В. Калініної, О.Є. Антонової. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006. – С. 73-75.

*Маслак Людмила,
аспіранка*

(Житомирський військовий інститут радіоелектроніки)

Інтегрований підхід у формуванні готовності курсантів вищого військового навчального закладу до спілкування на міжкультурному рівні

Підготовка студентів, курсантів ВВЗ до комунікації в різноманітних ситуаціях – процес складний та багатоплановий. Він зумовлений об'єктивними процесами, які відбуваються в суспільстві та у військовій справі: науково-технічний прогрес, удосконалення бойової техніки та зброї, розвиток теорії та практики військової справи. Ця підготовка досліджується багатьма науками: філософією, етикою, соціологією, військовою психологією та педагогікою тощо. Кожна з цих наук вивчає певний аспект підготовки курсантів, студентів ВВНЗ.

Формування готовності курсантів ВВНЗ до міжкультурної комунікації неможливе без вивчення іноземної мови, яка є однією з умов професійного та загальнокультурного формування сучасного офіцера Збройних Сил України. Адже ІМ сприяє підвищенню рівня гуманітарної підготовки та загальної ерудиції фахівців, активізує їх інтелектуальний потенціал. Досягнення ж цього можливе лише за умов інтегрованого підходу.

Теорія створення інтегрованих курсів не нова. Поєднання професійних знань психолого-педагогічних дисциплін з іноземною мовою може стати важливою умовою формування інтеркультури майбутніх офіцерів. Успішне досягнення мети можливе при застосуванні особистісного підходу, який передбачає становлення і розвиток особистості як суб'єкта власного життя, культури та історії [8].

Дослідники стверджують, що необхідно будувати культурно-історичну або соціально-культурну теорію освіти, оскільки лише така теорія виключає ідеологію як механізм управління суспільною свідомістю і робить цим механізмом самовизнання людини-індивідуальності у просторі суспільного розвитку [1; 2; 3].

ІМ як навчальний предмет стає інструментом полікультурного розвитку особистості, яка навчається та сприяє усвідомленню себе як культурно-історичного суб'єкту. Культура в освіті виступає як її змістова складова, джерело знань про природу, суспільство, способи діяльності, емоційно-

вольового та ціннісного ставлення людини до оточуючих, праці, спілкування та ін [5].

Поняття культури (від лат. *cultura* – оброблення, вирощування, у педагогічному контексті – освіта, навчання, виховання) охоплює сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають його історично досягнутий рівень розвитку і втілюються в результатах продуктивної діяльності людини, зокрема систему освіти, мистецьку творчість, а також установи й організації, які забезпечують їхнє функціонування (школи, заклади вищої освіти, музеї, тощо). Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості окремої людини, а також якісний рівень оволодіння певною галуззю знань або діяльності [7].

Іншомовна культура є одним із видів освіти, має визначати зміст навчання ІМ у ВВНЗ і включати три процесуальні аспекти освіти: пізнання та навчання; розвиток, виховання. Пізнання та навчання спрямовані на оволодіння змістом іншомовної культури, головними компонентами якої виступають уміння та навички. Ці компоненти реалізують себе під час навчання ІМ.

Розвиток спрямований на оволодіння психологічним змістом іншомовної культури і допомогти в його оволодінні має військова психологія. Знання військової психології дозволяє зрозуміти психологічні функції та здібності військовослужбовців Збройних Сил інших країн. Головними компонентами змісту виступають навички та вміння щодо здійснення мовної діяльності, спілкування.

На оволодіння педагогічним змістом іншомовної культури спрямоване виховання через низку педагогічних дисциплін: військова педагогіка, військове навчання та виховання, методика роботи з особовим складом. Головними компонентами педагогічного змісту виступають здібності та якості особистості.

Тобто, іншомовна культура є тією частиною загальної культури людства, якою курсант ВВНЗ може оволодіти у процесі комунікативної іншомовної освіти в пізнавальному та навчальному (культурознавчому), розвивальному (психологічному), виховному (педагогічному) аспектах.

ІМ пов'язана з рядом психолого-педагогічних дисциплін, які певним чином сприяють міжкультурній взаємодії – процесу, який зумовлений одночасно природними та соціальними умовами культур, що взаємодіють [6].

Під час навчання ІМ використовуються базові психолого-педагогічні знання для організації діяльності й спілкування, враховуються особливості роботи військових, добираються ефективні засоби і прийоми психолого-педагогічного впливу на особистість, здійснюється психологічна підготовка воїнів і військових колективів у межах заданої ситуації. Саме тому ІМ пов'язана із навчальним предметом „Військове навчання та виховання”, головною метою якого є підготовка майбутніх офіцерів до ефективного навчання та виховання підлеглих, управління психолого-педагогічною роботою в підрозділах, розв'язання психолого-педагогічних проблем бойової діяльності та виконання спеціальних завдань. Адже курсант ВВНЗ повинен знати:

- основні положення теорії навчання та виховання, основні закономірності організації виховної діяльності;
- систему організації виховної роботи в частині;
- методи, види діяльності й спілкування;
- механізми викорінювання нестатутних взаємовідносин;
- методи психологічної підготовки;
- основні засади добору та підготовки молодших командирів;
- форми і методи роботи щодо зміцнення військової дисципліни;
- методику виховної роботи з особовим складом в різних видах діяльності [4].

Різноманітні комунікативні ситуації на військову тематику під час вивчення ІМ, вирішення проблемних питань військової діяльності допоможуть курсантам ВВНЗ організовувати роботу з особовим складом, проводити індивідуальну роботу з підлеглими, формувати доброзичливі взаємовідносини у військовому колективі, здійснювати роботу щодо зміцнення військової дисципліни відповідно до вимог керівних документів.

Тому ІМ сприяє головній меті дисципліни „Методика виховної роботи з особовим складом” – підготовки майбутніх офіцерів до управління соціально-психологічними процесами в підрозділах, розв'язання психолого-педагогічних проблем бойової діяльності та виконання спеціальних завдань [4].

Ці дисципліни готують студентів та курсантів до взаємодії в особистій, суспільній, освітній та професійній сферах. Процес навчання ІМ у ВВНЗ враховує теоретичний та практичний аспекти дисциплін „Військова психологія” та „Військова педагогіка”.

Велике професійне значення для військових кадрів має військова психологія. Діяльність офіцера з навчання та виховання особового складу охоплює великий психолого-педагогічний та комунікативний зміст. Кожен командир, військовий інженер контактує з підлеглими. Успіх же роботи з ними залежить не тільки від досвіду роботи офіцера але й від його професійних знань, уміння вирішити комунікативну ситуацію, зрозуміти кожного військовослужбовця.

При вивченні ІМ враховуються вікові та психологічні особливості курсантів ВВНЗ. Ці знання майбутні офіцери використовують у роботі з особовим складом, а також з військовою технікою та при взаємодії, партнерстві, комунікації на міжкультурному рівні. Здатність правильно оцінити ситуацію відіграє важливу роль. Знання культури, мови, психіки військовослужбовців іншомовних країн допомагає офіцерам виконати низку дій, які ведуть до успішності операції. Застосування нової техніки здійснює вплив на форми та способи ведення збройної боротьби, організацію військ та методів підготовки особового складу.

Нова зброя своєю потужністю, руйнівною силою породжує чинник морального пригнічення. Він впливає на особливості дій військовослужбовця, його психіку. Тому військово-психологічна наука спрямована на відповідну підготовку військовослужбовця до ведення бойових дій в умовах війни.

Ефективно застосовувати нову техніку та потужні засоби ураження зможуть лише ті люди, які володіють психолого-педагогічним мисленням, має розвинені морально-бойові якості та глибокі військово-технічні знання [8].

Предметом військової педагогіки є вивчення педагогічних закономірностей процесу підготовки військовослужбовців та військових колективів до успішного виконання свого військового обов'язку [8].

Підготовка військових – багатоплановий процес, який складається з виховання, навчання, освіти, розвитку (розумового та фізичного) та морально-психологічної підготовки. Не остання роль належить процесу комунікації. Викладач, який працює з пілотами авіаліній і не навчить їх розпізнавати на 100 % цифри в умовах комунікації земля-повітря на фоні сильного шуму, може приректи їх самих та їх пасажирів на смерть. Знання ж теоретичних основ електротехніки, нових інформаційних технологій пов'язані з ІМ, яка є основою для розуміння цих дисциплін. Отже, для успішного виконання військового обов'язку необхідно підготувати кваліфікованих спеціалістів, майстрів військової справи, які володіють спеціальними вміннями та навичками. Ці завдання вирішуються під час військово-педагогічного процесу, який включає комплекс навчально-виховної роботи: навчальні заняття, тренування, стрільби, спортивно-масову роботу та ін.

При вивченні ІМ у ВВНЗ враховується внутрішня природа військово-педагогічного процесу, його зміст, структура та психолого-педагогічні механізми. Разом з педагогікою, ІМ розкриває умови, формулює вимоги, правила діяльності офіцерів, прапорщиків, сержантів, надає їм практичні рекомендації, які забезпечують ефективність навчально-виховної роботи.

ІМ у ВВНЗ розвивається та збагачується на основі наукового аналізу тих змін, які постійно виникають у суспільстві, в армійському та флотському житті, у розвитку інших наук які відбиваються у військово-педагогічному процесі. ІМ у ВВНЗ оперує такими поняттями як військове навчання та виховання. Саме тому існує зв'язок ІМ та педагогіки з військовою доктриною та наукою, яка визначає основні напрями військового навчання, виховання, морально-психологічної підготовки особового складу армії та флоту.

Процес підготовки курсантів ВВНЗ до комунікації розвивається та ставить нові завдання. У практиці навчання та виховання вони виступають як протиріччя, які потребують свого вирішення. Шляхи вирішення цих протиріч знаходимо під час формуванні культурного компоненту ІМ. ІМ допомагає також формувати та вдосконалювати у процесі комунікативного навчання педагогічну майстерність майбутнього офіцера, використовуючи різноманітні методи та форми роботи.

При інтегрованому підході у формуванні готовності курсантів до міжкультурної комунікації разом з ІМ використовуються психолого-педагогічні військові дисципліни, які взаємозв'язані з ІМ у певних аспектах. Всі разом дисципліни сприятимуть розвитку міжкультурної комунікативної компетенції, яка являє собою суму знань та вмінь, необхідних для спілкування на міжкультурному рівні. Володіння цією компетенцією допоможе подолати бар'єри комунікації та уникнути „культурного шоку”, який виникає з причин

незнання звичаїв, традицій, культурного життя країни, в якій перебуває військовий. Міжкультурна комунікаційна компетенція охоплює міжкультурну комунікацію, яка є невід'ємним елементом даної компетенції, і, за умов оволодіння якою людина спілкується не лише долаючи мовні кордони, але й розвиває свою інтеркультуру та стає здатною до міжнародної мобільності.

Процеси інтеграції України в європейський освітній простір актуалізують питання формування готовності курсантів ВВНЗ до міжкультурної комунікації, які мають відбуватися спільно з процесом гуманізації освіти. Процес гуманізації освіти – це зміни особистісної культури, виховання культури потреб і почуттів, розширення сфери відповідальності суб'єкта за свої слова, вчинки, дії, результати діяльності, поступовий прогрес у взаємодії суб'єктів спілкування у взаємодії особистості і суспільства [6]. Завдання інтеграції нашої освіти до світової цивілізації можна реалізувати завдяки розвитку творчого потенціалу особистості з урахуванням інтересів, потреб, мотивів, намірів, цілей тих, хто виховується і навчається.

Міжнародною акцією ЮНЕСКО „Навчання без кордонів” передбачено активізувати підтримку діяльності з розробки диверсифікованих форм відкритого і дистанційного навчання на всіх рівнях як формальної, так і неформальної освіти з метою врахування навчальних потреб кожної людини впродовж усього її життя, а також сприяння широкому використанню нових інформаційних і комунікаційних технологій. Рекомендовано зміцнювати національні потенціали в сфері планування та здійснення різних форм освіти дорослих і постійної освіти з урахуванням висновків п'ятої Міжнародної конференції з освіти дорослих, що відбувалася у липні 1997 року в Гамбурзі [7].

Формування готовності курсантів ВВНЗ до міжкультурної комунікації має здійснюватись під час вивчення ІМ інтегровано з іншими психолого-педагогічними військовими дисциплінами при формуванні міжкультурної комунікативної компетенції, складовою частиною якої є міжкультурна комунікація.

Необхідно створити не лише умови, які б формували готовність до міжкультурної комунікації, але й такі, які б сприяли гуманістичному вихованню. До них належать:

- відмова від уніфікованих моделей навчання, які ігнорують особистісні характеристики того, хто навчається;
- гнучкість побудови навчального процесу, варіативність його компонентів, зумовлених природою мотиваційно-спонукальної сфери курсанта ВВНЗ;
- відповідність змістової сторони процесу мотиваційним орієнтаціям суб'єктів навчання;
- мотиваційна забезпеченість навчального процесу;
- пристосування конкретних навчальних дій до певного суб'єкту навчання;
- створення режиму діяльності, адекватного мотиваційному підтексту

навчання [6].

Гуманізм у навчанні – це передусім побудова стосунків на принципах глибокої взаємоповаги, рівноправного партнерства викладача та курсанта, курсантів ВВНЗ між собою і створення сприятливого морально-психологічного клімату в колективі.

Для досягнення цих цілей у навчальному процесі ВВНЗ необхідні викладачі-гуманісти, які виступають проти знецінення універсальних загальнолюдських цінностей, за зближення і співіснування народів і культур, за діалог між ними, проти авторитаризму і деструктивності у процесі навчання і виховання, за культурний плюралізм, толерантність, за розвиток різних видів мислення у суб'єкта навчання, поважають його особистісне право на відмінність.

Перелік використаної літератури

1. Библер В.С. Культура. Диалог культур (опыт определения) // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 31-42.
 2. Бориско Н.Б. Социально-психологические предпосылки формирования лингвосоциокультурной компетенции // Иностранные языки. – № 3. – С. 53-55.
 3. Буланкина Н.Ф. Проблема самореализации личности в полиязыковом информационно-образовательном пространстве: Коллективная монография. – Новосибирск: НИПК и ПРО, 2000. – 190 с.
 4. Військове навчання та виховання. Методика виховної роботи з особовим складом: Методичні рекомендації до вивчення дисциплін / Розроб. Є.Г. Староконь, О.А. Лиманець. – Житомир: Вид. ЖВІРЕ, 2003. - 36 с.
 5. Занинова Л.В., Меньшикова Н.П. Основы педагогического мастерства / Серия "Учебники, учебные пособия". – Ростов н/Д: Феникс, 2003. – 288 с.
 6. Левченко Т.І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах. – Вінниця: "Нова Книга", 2002. – 512 с.
 7. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред.І.А. Зязюна. – К.: "Віпол", 2000. – 636 с.
- Основы военной психологии и педагогики: Учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. – М.: Воениздат, 1981. - 366 с.